

Sammanfattande utvärdering av projekten Grönskande levande gårdar och Hållbar livsstil i innerstaden -två LIP-projekt vid innerstadens stadsdelsförvaltningar 1999-2001

Resultat för projektet Grönskande levande gårdar

Minskad miljöbelastning

För att ta reda på om själva processen ökar de boendes miljömedvetenhet vad gäller såväl den fysiska miljön som miljöbeteendet gjordes en kvantitativ undersökning med enkätfrågor både före och efter projektet och en kvalitativ undersökning av processen genom djupintervjuer. Det är dock svårt att dra en klar gräns mellan resultaten från Grönskande levande gårdar och det parallella projektet Hållbar livsstil i innerstaden, eftersom dessa var så sammanvävda och avhängiga av varandra. Det nedanstående resultatet, som därför också redovisas i slutrapporten för Hållbar livsstil, är baserat på direkta erfarenheter från processledarna och från den kvantitativa (enkätfrågor) och den kvalitativa (djupintervjuer) utvärderingen.

Det allra tydligaste resultatet är att den sociala samvaron har ökat. Man trivs bättre, känner trygghet och grannkontakten har vuxit. De som deltagit känner stolthet över vad man åstadkommit och varit delaktig i vad gäller utvecklingen av gården till att bli finare och mer användbar för gemenskap. Som konsekvens vistas man nu mer utomhus. Bostadsgården är utan tvekan den viktigaste arenan för grannar emellan att träffas. De flesta vill ha en relation till grannar utan förpliktelser och krav på umgänge. Gården har också blivit ändamålsenlig för alla åldrar. Majoriteten av dem som tillfrågats i enkätundersökningen tycker också att gården blivit bättre i och med förbättrad renhållning och belysning och bättre skötsel av växter och utemöbler.

Genom processledarnas goda förebilder och påverkan har miljöfrågorna successivt vuxit in i gårdsarbetet. Miljöintresset bland dem som tillfrågats är generellt stort men man har ofta undervärderat sitt bidrag till arbetet för en hållbar utveckling. Det kan illustreras med följande citat från en intervjuperson: *"nej, jag är inte engagerad i miljön, det enda jag gör är att jag i möjligaste mån försöker spara vatten och el. Jag har ingen bil, återvinner och köper KRAV-märkt"*. Miljöengagemang har således tolkats som att vara aktiv i en klassisk miljöorganisation, för vilket tid eller intresse saknats. Arbetet med gårdsomvandlingen har också både skapat och ökat ett trädgårdsintresse. Genom att visa på miljöfrågor i det konkreta arbetet med gården har ett miljöengagemang väckts, som annars inte skulle funnits. Detta har sedan spridits vidare till arbetskamrater, vänner och bekanta.

Av enkätundersökningen framgår att miljömedvetenheten i de undersökta gårdarna i efterundersökningen generellt är högre än hos kontrollgruppen bestående av slumpvis utvalda stockholmare i innerstaden.

Totalt deltog 52 gårdar i projektet. Tio av dessa fortsatte sedan med ett eller flera miljöteman i projektet Hållbar livsstil.

27 seminarier och inspirationsmöten och 6 gårdsvandringar genomfördes, i vilka boende och personal m fl deltog. Därefter samkördes ytterligare 20 seminarier/inspirationsmöten och

5 gårdsvandringar med Hållbar livsstil. Gårdsvandringarna var överlag väl besökta och uppskattades mycket som inspiration till det egna gårdsarbetet.

Resultat för Hållbar livsstil i innerstaden

Minskad miljöbelastning

Den kvantitativa enkätundersökningen avsåg från början endast Grönskande levande gårdar men i och med att också Hållbar livsstil startade ställdes också frågor som var kopplade till detta projekt i den andra delen av undersökningen. Det är därför svårt att dra en klar gräns mellan resultaten från de parallella projekten Grönskande levande gårdar och Hållbar livsstil i innerstaden, eftersom dessa var så sammanvävda och avhängiga av varandra.

Det nedanstående resultatet är baserat på direkta erfarenheter från processledarna och från den kvantitativa (enkätfrågor) och den kvalitativa (djupintervjuer) utvärderingen.

Miljöteman i material och seminarier

Tio av 33 gårdar hade redan påbörjat en förändringsprocess genom att de deltagit i gårdsutvecklingen i Grönskande levande gårdar. Dessa gick vidare med ett eller flera miljöteman. De och de 23 ny tillkomna gårdarna kunde välja något/några av följande teman:

Fastighetsnära källsortering/kompostering

Lokalt omhändertagande av dagvatten

Energihushållning

Livsmedel

Naturpedagogik

Bilpool och cykelförvaring

För dessa ämnen framställdes faktablad och temaskrifter som verktyg samt seminarier.

Projektets 20 seminarier och inspirationsmöten samt 5 gårdsvandringar (med tema kompost och källsortering) samkördes med Grönskande levande gårdar. Totalt deltog ca 530 personer.

Seminariernas ämnesområden var följande:

- Naturpedagogik för personal för både förskole- och skolbarn
- Dagvatten som resurs på gården
- Bilpool
- Källsortering i fastigheten
- Kompostering
- Ekologiska livsmedel
- Minska energianvändningen
- Biologisk mångfald

Av enkätundersökningen framgår att undersökningshusen i efterundersökningen generellt visar ett större intresse för miljöfrågor jämfört med kontrollgruppen bestående av slumpvis utvalda stockholmare i innerstaden.

Miljöområden i gårdsprocessen

De miljöområden som projektet arbetat med var följande:

- källsortering
- kompostering
- naturpedagogik

- dagvatten
- transporter
- livsmedel
- energi

Källsortering och kompostering

Genom arbetet med trädgården blev på ett antal gårdar en trädgårdskompost en naturlig följd. Tretton gårdar har planerat för *fastighetsnära källsortering* och ytterligare ett antal har besökts och man har där av processledaren fått hjälp med uträkning av kärldolymer och förslag till placering. Att inte fler genomfört källsortering är förenat med en mängd problem med innerstadens trånga utrymmen men även på grund av brist på långsiktighet i avfallspolitiken och en många gånger stelbent bygglovshantering. För fastighetsägare är den stora stötestenen den, att det inte finns någon ekonomisk fördel utan snarare en nackdel med att införa källsortering beroende på att miljöstyrande avfallstaxor inte införts. En handledningsskrift för införande av fastighetsnära källsortering (från Grönskande levande gårdar) spreds till ett 80-tal fastigheter. I enkätundersökningen framgår det, att det råder förvirring kring begreppet källsortering, vilket stärker åsikten om att staden ger otillräcklig information om det komplicerade avfallshanteringssystemet.

Även kompostpraktikan från Grönskande levande gårdar användes vid rådgivning till ett antal gårdar, som införde trädgårdskomposter men även varmkomposter. Några gårdar placerade återbrukshyllor i avfallsrummet, vilket innebar att de boende kunde ställa saker och ting där, som en annan boende fritt kunde överta.

Naturpedagogik

I trädgårdsarbetet fanns intresse för ekologisk odling. Val av växter och biotopuppbyggnad gagnade den biologiska mångfalden och det gjorde även anläggning av fjärilsrestauranger och bygge av fågel- och fladdermusholkar. Intresse för växter väcktes även hos barn som fick möjligheter till egna odlingar och pil planterades till kojor och tunnlar. I lekmiljön föredrogs naturnära material som stubbar, stenar och stockar framför färdiga lekställningar. Det blev både billigare och var bättre ur miljösynpunkt att återanvända material. Pedagogiskt stimulerade det även fantasin hos barnen.

Till utomhusmiljön valdes miljöanpassade sittmöbler – processledarna informerade om FSC-märkning - och vid målning användes miljöanpassad färg. I stället för tryckimpregnerat virke kunde linolja och tjära användas. Virke kunde också återanvändas. När till exempel ett cykelförråd skulle rivas återanvändes virket till blomlådor och vindskydd.

En guide för arbetet med naturpedagogik framställdes ”Spännande och naturnära gårdar för barn”. Intresset för naturpedagogik var stort i förskolorna men det var svårt att nå skolorna.

Livsmedel

När det gäller livsmedel förde processledarna ut information om ekologiskt producerade produkter i samband med att det bjöds på KRAV-märkt förtäring på gårdsmöten, arbetsdagar och gårdsfester. En verksamhet har ansökt om KRAV-certifiering och några förskolor har övergått till några ekologiskt producerade produkter. Det största hindret var att prisskillnaden fortfarande är för stor. I skolorna finns det också en tröghet inför en omställning. En Montessoriskola har dock ökat andelen ekologiskt producerade råvaror.

En guide – Livsmedel med kvalitet - framställdes om ekologiska livsmedel och även en årstidsanpassad receptsamling. Skriften användes också som informationsmaterial i seminarier.

Dagvatten

Intresset för att se vatten som en resurs i gårdsutvecklingen var stort, men på grund av de höga förundersökningskostnaderna kunde arbete med vatten bara ske i begränsad utsträckning. Det enklaste var att samla dagvatten i dagvattentunnor och att komplettera dessa med vattenrännor. Vattnet används sedan till bevattning av planteringarna på gården. På några gårdar anlade man gröntak för att fördröja dagvattenavrinningen och som både gynnar den biologiska mångfalden (olika sedumväxter) och förhöjer det estetiska intrycket. Infiltration av dagvatten är en metod att minska flödet av förorenat dagvatten till sjöar, vattendrag och reningsverk. På en gård anlades därför genomsläpplig markbeläggning. Vatten kan även användas pedagogiskt och där är vattenleksanläggningen i Rålambshovsparken på Kungsholmen ett bra exempel.

En guide om dagvatten framställdes – ”Vatten som resurs på gården”, vilken fyra gårdar använt sig av. En annan informationsskrift ”Ta hand om ditt vatten” togs fram gemensamt av LIP-kansliet och projektet Dagvattenstrategi för Stockholm och där projektet Hållbar livsstil till viss del var involverat i arbetet med informationsmaterialet och sedan medverkade till att sprida denna skrift till dem som deltog i gårdsarbetet.

Energi

När det gäller energifrågor valdes miljöanpassad belysning med låg energiförbrukning. Byte gjordes till lågenergilampor även i trapphus och rörelsedetektorer installerades. Enkätundersökningen visar också att energibeteendet vad avser miljöhänsyn ligger över den genomsnittliga stockholmarens. En guide framställdes – ”Energihushållning – spara pengar och bevara miljön” som hjälp till energieffektivisering för både hushåll och fastighetsägare.

Transporter

Beträffande transporter gavs information om att bilda bilpooler vid fem tillfällen. Intresset var stort på de informationsmöten som genomfördes och i dessa deltog ca 330 personer. Information gavs också i lokaltidningar i stadsdelarna och i SL-direkt, som återfinns i tidningen Metro. Ca 1 000 flygblad delades ut på Norrmalm och Östermalm. Under år 2001 ökade antalet medlemmar i Stockholms bilpool från 80 till 100 och antalet nya bilar från 6 till 8. Två nya bilpooler (Statoil) har bildats i Vasastan. Ytterligare fyra är i startgroparna, en i Vasastan, på Södermalm, Kungsholmen och Gärdet.

När det gäller cykel har efterfrågan varit stor på lämpliga cykelförvaringsmöjligheter. En förebild blev den planerade cykelförvaringsboxen Pendula vid Hornstull, som väntas dit våren 2002.

Totalt när det gäller samtliga miljöteman har ca 160 arbetsgruppsträffar ägt rum.